

BESZÁMOLÓ

AZ ENSZ BIODIVERZITÁS CSÚCSTALÁLKOZÓRÓL (CALI, KOLUMBIA, 2024. OKTÓBER 21 - NOVEMBER 1.)

ÉS A LEZÁRÓ ÜLÉSSZAKRÓL (RÓMA, 2025. FEBRUÁR 25-27.)

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A biodiverzitás védelmi ügyek legmagasabb, globális szintű tárgyalási fóruma az ENSZ Biodiverzitás csúcstalálkozó, amelyre 2024. október 21. és november 1. között került sor a kolumbiai Caliban, az Egyezmény végrehajtó testületének ülését (SBI5) követően, „Béke a természettel” mottóval. Az eseményen 196 országból mintegy 23 ezer delegált vett részt kormányzatok, civil szervezetek, öslakos és helyi közösségek, tudományos intézmények, valamint üzleti szereplők képviselőiben.

A világszintű eseményen három párhuzamosan zajló döntéshozó ülésre kerül sor: a Biológiai sokféleség egyezmény részes feleinek 16. döntéshozó ülésére (CBD COP16), a biológiai biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyv 11. döntéshozó ülésére (CP MOP11), valamint a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és a hasznosításukból származó előnyök megosztásáról szóló Nagojai Jegyzőkönyv 5. döntéshozó ülésére (NP MOP5). Ezen kívül a COP helyt adott egy több napos magas szintű eseménynek is, melyen állam- és kormányfők mellett több mint 100 miniszter vett részt Hazánkat Dr. Nagy István miniszter úr képviselte.

Az EU Tanácsának soros elnökeként Magyarország feladata volt a csúcstalálkozóra a politikai irányvonalak meghatározása – ún. Tanácsi következtetések formájában – továbbá az összes témakörben közös EU-s álláspontok kidolgozása, emellett a helyszíni EU koordináció biztosítása, napi több EU koordinációs ülés előkészítése és levezetése. Az elnökség feladata volt – az Európai Bizottsággal közösen – az uniós álláspont megfelelő és hatékony képviselése a nemzetközi tárgyalások során, továbbá a logisztikai és szervezési feladatok lebonyolítása is. A magyar EU elnökség magas színvonalú, rendkívül hatékony és jól szervezett munkáját mind az EU-n belüli, mind az EU-n kívüli tárgyalópartnerek elismerték és köszönetüket fejezték ki a szakmai és a logisztikai támogatásunkért is. Az EU koordinációkra és az EU-n kívüli partnerekkel folytatott tárgyalásokra kialakított EU sátorban hazánk természeti értékeit is próbáltuk bemutatni, ami nagy elismerést keltett. Nagy érdeklődést váltott ki továbbá az Agrárminisztérium és a Magyar Nemzeti Bank által közösen szervezett kísérőrendezvény, amelynek témája a biológiai sokféleséggel kapcsolatos pénzügyi kockázatokat érintette, vagyis azt, hogy mit tehetnek a pénzügyi intézmények a biológiai sokféleség csökkenésének csökkentése érdekében.

A csúcstalálkozó fő célja a 2022-ben elfogatott kunming-montreali globális biodiverzitás keretstratégia (GBF) végrehajtásában elért előrehaladás értékelése, továbbá a megvalósítás folytatásához szükséges szakmai kérdésekről és feladatokról részletes döntések meghozatala volt. Már

a csúcstalálkozó előtt világosan kirajzolódott az a négy stratégiai jelentőségű témakör, amelyekben a legnehezebb tárgyalásokra lehetett számítani. A fejlődő országoknak az alábbi két prioritása volt. Megállapodást szerettek volna elérni:

- a GBF végrehajtásához szükséges erőforrások mozgósításáról, ezen belül egy teljesen új pénzügyi alap létrehozásáról, illetve
- a genetikai erőforrásokból származó digitális szekvenciainformációk (DSI) felhasználásából származó előnyök megosztására vonatkozó többoldalú mechanizmusról.

Az EU és tagállamai számára stratégiai kérdés volt, hogy szilárd, hatékony és egyértelmű folyamatot határozzunk meg a globális biodiverzitás-megőrzési keretstratégia nyomon követési, jelentéstételi és felülvizsgálati rendszerével kapcsolatban, emellett a kolumbiai szervező fél számára fontosnak tartott témakört, az őslakos népekről és a helyi közösségekről szóló döntést is a potenciális csomagmegállapodás részeként kívántuk kezelni.

A csúcstalálkozó összesen 27 határozatot hozott a Biológiai sokféleség egyezmény, 10 határozatot a Cartagena Jegyzőkönyv, valamint 11 határozatot a Nagojai Jegyzőkönyv döntéshozó ülésein. A hosszas tanácskozások eredményeképp számos olyan érdemi döntés született, melyek kiemelt fontosságúak voltak az EU és tagállamai számára, és amelyek elősegítik mind a gyakorlati természetvédelmi munkát, mind a globális biodiverzitás-keretstratégia végrehajtását, melyek a következők:

Történelmi jelentőségű döntés született a digitális szekvencia információk használatából származó pénzügyi hasznok megosztására szolgáló többoldalú mechanizmus működtetéséről, valamint az ún. „Cali Alap” elindításáról.

Ezen kívül fontos szakmai döntések születtek az alábbi témakörökben:

- regionális és szubregionális szakmai és tudományos együttműködést támogató központok hálózatának létrehozása;
- a biológiai sokféleségről és egészségről szóló globális cselekvési terv (GAP);
- a biodiverzitás megőrzéshez kötődő hagyományos tudás és gyakorlat kérdése és az őslakos népekkel és helyi közösségekkel kapcsolatos rendelkezések;
- az éghajlatváltozás és a biológiai sokféleség kölcsönös összefüggései és együttes kezelésük;
- az ökológiai és biológiai szempontból jelentős tengeri területek leírására szolgáló eljárások, amelyek elengedhetetlenek a nemzeti joghatóságon kívüli területek tengeri biológiai sokféleségének megőrzéséről és fenntartható használatáról szóló ENSZ-megállapodás (BBNJ-megállapodás) és az óceáni területek 30%-ának 2030-ig történő védelem alá helyezése szempontjából;
- a biológiai sokféleség szempontjainak érvényesítése az egyes ágazatokban;
- a szintetikus biológia alkalmazásainak nyomon követése;
- a biológiai biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyv Megfelelési Bizottságának ajánlásai (új génkezelési technikák kezelése a jövőben);
- az idegenhonos inváziós fajokra, valamint a növényvilág megőrzésére vonatkozó iránymutatás.

A csúcstalálkozó a hivatalosan meghirdetett utolsó ülésnapját követő napon, november 2-án reggel, több mint 22 órán keresztül zajló folyamatos, intenzív tárgyalást követően Susana Muhamad kolumbiai

miniszter asszony előterjesztette a források mozgósításáról szóló elnökségi kompromisszumos szövegtervezetét, amely a COP fennhatósága alatt egy új, célzott globális pénzügyi alapot hozott volna létre, amely 2030-tól kezdte volna meg működését. Erről azonban vita alakult ki, hiszen az EU és tagállamai, valamint más donor országok számára a javaslat (amely egyébként egy brazil javaslaton alapult) nem volt elfogadható. A napiendi pont tárgyalása közben azonban reggel fél 9-kor Panama eljárásrendi indítványában kérte, hogy az elnök vizsgálja meg az ülés határozatképességét. Ezt követően a titkárság megszámolta a résztvevő, és szavazati joggal rendelkező delegációkat, melyből kiderült, hogy az ülés már nem határozatképes, így az elnök kénytelen volt megszakítani a tárgyalást és felfüggeszteni a csúcstalálkozót. Végül a csúcstalálkozó az ülés felfüggesztése miatt nem hagyott jóvá 8 határozatot a COP16, 2 határozatot a Cartagena Jegyzőkönyv, és 3 határozatot a Nagojai Jegyzőkönyv esetében. Ezek közül kiemelendő, hogy nem sikerült döntést hozni a források mozgósításáról, ideértve az erre vonatkozó stratégia felülvizsgálatát, továbbá az egyezmény pénzügyi mechanizmusáról, annak részeként a Globális Környezetvédelmi Alap felé megfogalmazott utasításokról. Sajnálatos módon az EU számára fontos kérdéstről, a globális biodiverzitás-megőrzési keretstratégia végrehajtását és nyomon követését érintő napirendről, valamint a részes felek konferenciájának többéves munkaprogramjáról és a titkárság következő kétéves időszakra vonatkozó adminisztratív ügyeiről és költségvetéséről sem született döntés.

A biológiai biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyv 11. döntéshozó ülése kifejezetten sikeres volt, hiszen minden egyes döntés összhangban volt az Európai Unió és tagállamainak álláspontjával, amely az elnökségünk részéről vezetett sikeres tárgyalásoknak, a rengeteg outreach-nek és bilaterális egyeztetésnek volt köszönhető. Utólag többen meg is jegyezték, hogy ennyi háttéregyeztetést egyetlen elnökség sem bonyolított le a témában.

A COP16-ot tehát néhány napos ülészak keretében újra össze kellett hívni 2025 év elején, hogy döntés születessen a még nyitott kérdésekről. Az egyezmény költségvetéséről írásos eljárás keretében született döntés.

A 2024 novemberében, Caliban rendezett ENSZ Biodiverzitás csúcstalálkozó (CBD COP16) fennmaradt vitás kérdéseinek lezárására 2025. február 25–27. között került sor a FAO székhelyén Rómában.

A három napig tartó intenzív tárgyalások eredményeként megállapodás született a még nyitva maradt politikailag vagy szakmailag érzékeny kérdésekről, így a biológiai sokféleség megőrzésére szánt források mozgósításáról, a globális biodiverzitás-megőrzési stratégia végrehajtásáról, nyomon követéséről és a kapcsolódó jelentéstételről is. Emellett döntés született a Biológiai sokféleség egyezmény főtitkári pozíciójának kiválasztási folyamatát érintő eljárásrendről és a nemzetközi egyezményekkel való együttműködésről is, azonban az egyezmény több éves munkaprogramjának felülvizsgálatát idő hiányában majd csak a következő döntéshozó ülés fogja tárgyalni.

Mérföldkőnek számít, hogy a genetikai erőforrásokhoz kapcsolódó digitális szekvenciainformációk (DSI) felhasználásából származó előnyök igazságos és méltányos megosztását szolgáló pénzügyi alap – a 2022. októberben létrehozott ún. Cali Alap – működése hivatalosan is elindult, amely a magánszektorból származó finanszírozás mozgósításával új korszakot nyit a biológiai sokféleség megőrzésének támogatása terén.

A COP16 lezáró ülészakán a fenti kérdésekben megszületett kompromisszum azt is bebizonyította, hogy a világ országai a változó geopolitikai viszonyok mellett is képesek áthidalni nézeteltéréseiket és hajlandóak együttműködni földünk élővilágának megóvása érdekében. Habár a római ülésen hivatalosan már Lengyelország felelt az EU és tagállamai képviselőiért, a magyar kollégák továbbra is aktívan támogatták a tárgyalások sikeres lezárását, amelynek szakmai megalapozására a magyar EU elnökség alatt került sor.

A soron következő csúcstalálkozót – a COP17-et – pedig 2026-ban Örményország rendezheti meg aki Azerbajdzsánnal szemben került ki győztesként a COP16-on tartott titkos szavazáson.

RÉSZLETES JELENTÉS

A BIOLÓGIAI SOKFÉLESÉG EGYEZMÉNY DÖNTÉSHOZÓ ÜLÉSE – COP16

A GENETIKAI ERŐFORRÁSOKBÓL SZÁRMAZÓ DIGITÁLIS SZEKVENCIA INFORMÁCIÓK

A genetikai erőforrásokból származó digitális szekvencia információk (DSI) témakörével kapcsán a cél az volt, hogy megállapodás szülessen a genetikai erőforrásokból származó digitális szekvencia információk felhasználásából származó előnyök megosztására vonatkozó többoldalú mechanizmus (multilateral mechanism - MLM) elindításáról, amelyről történelmi jelentőségű döntés született a COP16 utolsó óráiban, 2024. november 2-án hajnalban.

A sikeresen elfogadott végső határozat tartalmazza az MLM és az ún. Cali Alap alapvető elemeiről szóló megállapodást, azonban további jelentős szakmai munkára van szükség, hogy az MLM és az alap teljes mértékben működőképessé váljon. A cél mindenesetre az, hogy az alaphoz való hozzájárulások már a COP17 előtt is érkezzenek a Cali Alapba. Az elfogadott határozat az alábbiakat tartalmazza:

- az MLM keretében a DSI valamennyi felhasználójának tisztességes és méltányos módon meg kell osztania a használatából származó előnyök egy részét;
- azokkal a felhasználókkal szemben, akik kereskedelmi tevékenységük során a DSI használatából pénzügyi hasznot húznak, elvárás, hogy méretüknek megfelelően járuljanak hozzá a globális alaphoz (nyereségük 1%-ával vagy bevételük 0,1%-ával);
- a globális pénzügyi alap, amelybe a befizetett összegek érkeznek és ahonnan a kifizetések megtörténnek, a Cali Alap nevet viseli. Az alapot az ENSZ fogja kezelni a Multi-Partner Trust Fund Office-on keresztül, a COP felügyelete alatt;
- a felhasználók az évente befizetett hozzájárulás után igazolást kapnak, amely az MLM szabályainak való megfelelést tanúsítja;
- a részes feleket felkéri, hogy a nemzeti jogszabályaikkal összhangban álló közigazgatási, szakpolitikai vagy jogalkotási intézkedéseket hozzanak a Cali Alapba történő hozzájárulások

ösztönzésére;

- a finanszírozás a felek számára kijelölt nemzeti szervezeteken keresztül, átlátható módon, közvetlen juttatások formájában kerül folyósításra. A finanszírozás elosztására vonatkozó kritériumokból összeállított számítási módot (képletet) a COP17 határozza meg;
- a finanszírozást méltányos, átlátható, elszámoltatható és a nemek közötti egyenlőséget figyelembe vevő módon kell elosztani, és támogatni kell a CBD célkitűzéseinek megvalósítását a fejlődő országokban, különösen a legkevésbé fejlett országokban, a fejlődő kis szigetországokban (SIDS) és az átmeneti gazdaságú országokban;
- a globális alap finanszírozásának legalább a felét az őslakosok és helyi közösségek által végzett, a biológiai sokféleség megőrzését és fenntartható hasznosítását célzó tevékenységek támogatására kell fordítani;
- a DSI valamennyi felhasználójának részt kell vennie a nem pénzbeli előnyök megosztásában;
- az MLM-et úgy kell végrehajtani, hogy az kölcsönösen támogassa az egyéb nemzetközi hozzáférésről és hasznok megosztásáról szóló egyezményeket, és összhangban működjön azokkal;
- a többoldalú mechanizmus és a Cali Alap hatékonyságát a részes felek a COP18-tól kezdődően rendszeresen felülvizsgálják.

A GLOBÁLIS BIODIVERZITÁS STRATÉGIA VÉGREHAJTÁSA ÉS NYOMON KÖVETÉSE

A COP16-ig minden részes fél kötelessége volt, hogy a kunming-montreali globális biodiverzitás-megőrzési keretstratégia célkitűzései alapján felülvizsgálja és frissítse nemzeti biodiverzitás stratégiáját. 2024. november 1-jéig 44 ország nyújtotta be megújított nemzeti biodiverzitás stratégiáját, míg 119 ország nyújtotta be nemzeti céljait. Magyarország 2023. augusztus 28-án, a világon az első nyolc ország között teljesítette ezt a kötelezettségét a Nemzeti Biodiverzitás Stratégia elfogadásával és benyújtásával.

A globális biodiverzitás-megőrzési keretstratégia nyomon követésére 2022-ben a stratégia elfogadásával együtt a monitoring rendszer is jóvá lett hagyva. A COP16 célja az volt, hogy frissített indikátor rendszert és útmutatót fogadjon el, valamint döntsön a nyomon követési, felülvizsgálati és jelentéstételi keretrendszerrel (PMRR). A COP16 felfüggesztése miatt a monitoring, jelentéstételi és felülvizsgálati rendszerrel szóló határozat elfogadása elmaradt, így ez a COP16 lezáró ülészakának feladata lesz. Habár végső határozat nem lett elfogadva, azonban az indikátorok módszertani útmutatójának szakmai véglegesítésére sor került a COP16-on. Ez az útmutató hivatott támogatni a végrehajtásra vonatkozó jelentéstételi kötelezettséget.

FORRÁSMOZGÓSÍTÁS

2022-ben az előző csúcstalálkozó célként határozta meg az évi 700 milliárd dolláros biodiverzitás finanszírozási hiány 2050-ig történő fokozatos megszüntetését, ennek részeként évi 200 milliárd dollár minden forrásból történő mozgósítását. A megvalósítás érdekében elfogadásra került egy pénzügyi stratégia, melyet a mostani csúcstalálkozó során kellett volna felülvizsgálni. A COP15 döntése nyomán 10 hónapja létre lett hozva a Globális Környezetvédelmi Alap (GEF) keretein belül egy új globális biodiverzitási pénzügyi alap (GBFF).

A COP16 során a legvitatottabb kérdésnek a fejlődő országok által szorgalmazott kérdés bizonyult egy

új, a CBD COP hatáskörébe tartozó új globális alap lehetséges létrehozásáról. Az EU és a donornak számító országok (Ausztrália, Kanada, Japán, Norvégia, az Egyesült Királyság és Svájc) ellenezték az új alap létrehozását, míg az afrikai országok, néhány ázsiai és latin-amerikai államok (különösen Argentína és Brazília) határozottan az új alap létrehozása mellett foglaltak állást. A kérdésben végleges döntés nem született, mivel e témakör tárgyalása közben határozatképesség hiányában a csúcstalálkozó felfüggesztésre került.

PÉNZÜGYI MECHANIZMUS

A Biológiai sokféleség egyezmény pénzügyi mechanizmusának feladatát a GEF látja el 1994 óta. A COP15 iránymutatást nyújtó határozatot fogadott el, melyben felkérte a GEF-et a GBFF létrehozására, valamint felkérte az SBI4-et a GEF kilencedik feltöltési időszakára (2026-2030) vonatkozó iránymutatás elkészítésére. Jelen csúcstalálkozót megelőzően zárult továbbá a pénzügyi mechanizmus hatékonyságának hatodik felülvizsgálata. E napirendi pont keretében vitatéma volt a pénzügyi mechanizmus hatékonyságának felülvizsgálata, illetve a GEF működésére vonatkozó kérdések. Bár a hosszas tárgyalások a határozat-tervezet egészét érintették, végleges döntés szintén nem született a kérdésben.

A BIODIVERZITÁS ÁGAZATI INTEGRÁCIÓJA

A biológiai sokféleség ágazati integrációjáról szóló, COP16-on elfogadott határozat hangsúlyozza, hogy az egyezmény és annak jegyzőkönyvei célkitűzéseinek elérése érdekében elengedhetetlen a biológiai sokféleség átfogó érvényesítése, amely a kormányzatokat és a társadalom egészét is érinti. A csúcstalálkozón született határozat egyértelműen felvázolja, hogy az elkövetkező években milyen tevékenységeket fog végezni az egyezmény titkársága ebben a témában, melyek az alábbiak:

- A rendelkezésre álló bevált gyakorlatok, eszközök, mechanizmusok, iránymutatások és releváns megoldások strukturált áttekintése a biológiai sokféleség ágazati integrációjának támogatása érdekében mind az egyezmény keretében, mind más folyamatokban.
- Ágazatspecifikus gyakorlati közösségek támogatása a tapasztalatcsere érdekében, a különböző ágazatokra összpontosító webinárok sorozatán keresztül.

A felek megállapodtak továbbá abban, hogy a COP18 előtt további, az ágazati integráció előmozdításához szükséges tevékenységeket végeznek, amelyek magukban foglalhatják a hiányosságok elemzését is. A biológiai sokféleség ágazati integrációjával kapcsolatos fejlemények az EU számára sikeresnek tekinthetők, mivel az elfogadott határozat nagyrészt összhangban van az EU és a tagállamok által képviselt állásponttal. Külön sikerként könyvelhető el, hogy a határozatban a titkárság számára kijelölt feladatok az Európai Unió által megfogalmazott megközelítést követik.

AZ ŐSLAKOS NÉPEKKEL ÉS HELYI KÖZÖSSÉGEKKEL KAPCSOLATOS RENDELKEZÉSEK

A Biológiai sokféleség egyezmény elismeri az őslakos népek és helyi közösségek biológiai sokféleség megőrzésében betöltött szerepének fontosságát és ösztönzi a hagyományos tudás megőrzését és fenntartását, illetve az annak felhasználásából származó előnyök igazságos és egyenlő elosztását is.

A csúcstalálkozón öt határozat került megtárgyalásra az őslakos népekkel és helyi közösségekkel

kapcsolatosan. Az EU számára a két legfontosabb döntés az ambiciózus, átfogó, 2030-ig tartó munkaprogram elfogadása és egy állandó tanácsadó testület létrehozása volt. Emellett Kolumbia a COP kezdete előtt néhány héttel egy új határozattervezetet terjesztett elő, amely az afrikai leszármazottak szerepének elismerését célozta az egyezmény végrehajtásában, ami politikailag kiemelten fontos volt számukra.

Bár a munkaprogramot a csúcstalálkozó közben tartott plenáris ülésen elfogadták, a tanácsadó testület létrehozására vonatkozó határozatot időhiány, valamint Indonézia és Oroszország ellenállása miatt az EU az afrikai leszármazottakról szóló döntéssel összekötve kívánta elfogadtatni, remélve, hogy így Kolumbia és Brazília aktívabb szerepet vállal a megoldás megtalálásában. A Brazília és Oroszország által készített, jóval gyengébb ellenjavaslat kapcsán folytatott informális konzultációk során az EU – Kanada és Norvégia támogatásával – tovább finomította a szöveget. A kompromisszumos javaslat értelmében megalakult az állandó tanácsadó testület, melynek működési módját a Részes Felek következő konferenciája fogja elfogadni. Ennek a testületnek az lesz a feladata, hogy előmozdítsa az őslakos népek és helyi közösségek folyamatos részvételét és aktív hozzájárulását az egyezmény végrehajtásának minden szintjén.

A negyedik határozattervezet a nyelvek szerepét tárgyalta a hagyományos tudás, innovációk és gyakorlatok generációk közötti átadásában. A határozatot vita és módosítások nélkül fogadták el. Az ötödik határozat figyelembe veszi az ENSZ őslakos kérdésekkel foglalkozó állandó fórumának (UNPFII) ajánlásait. Ez a döntés azért fontos, mert ez teszi lehetővé, hogy a CBD és az UNPFII kölcsönösen ajánlásokat tegyenek egymásnak, erősítve ezzel az együttműködést és a párbeszédet.

TENGEREK ÉS TENGERPARTI TERÜLETEK BIODIVERZITÁSA

A tengeri biodiverzitás bonyolult témának bizonyult az előző döntéshozó üléseken, ezért a két, kapcsolódó határozat elfogadása a COP16 egyik legjelentősebb eredményének számít.

Ökológiai vagy biológiai szempontból jelentős tengeri területek

Az ökológiai vagy biológiai szempontból jelentős tengeri területek (EBSA-k) olyan különleges tengeri zónák, amelyek kulcsfontosságú szerepet játszanak a tengeri ökoszisztémák működésében. Ezeket a területeket az alábbi, tudományos módszerekkel meghatározott kritériumok alapján azonosítják: 1) egyediség vagy ritkaság, 2) fontos szerep a fajok kialakulásának történelmében, 3) kiemelt jelentőség a veszélyeztetett vagy csökkenő egyedszámú fajok és élőhelyek számára, 4) sérülékenység, érzékenység vagy lassú regeneráció, 5) biológiai produktivitás, 6) biológiai sokféleség és 7) természetesség. Jelenleg több mint 300 EBSA létezik.

Az EBSA-k létrehozására eredetileg regionális ülések keretében került sor. Az EBSA-k létrehozására és módosítására vonatkozó szabályzat kialakításának igénye már korábban felmerült. Az elmúlt évben két szakmai ülést tartottak, melyek célja a tudományos-technikai, valamint a jogi-politikai kérdések tisztázása volt. A mostani csúcstalálkozón óriási sikert jelentett, hogy hosszú évekig tartó tárgyalássorozat eredményeként a COP16 jóváhagyta az EBSA-k létrehozására és módosítására vonatkozó határozatot.

A tengerek, tengerparti területek és szigetek biodiverzitásának megőrzése és fenntartható használata

A csúcstalálkozón egyetértés volt abban, hogy további ismeretekre van szükség a geomérnöki tevékenységek tengeri ökoszisztémákra gyakorolt hatásának, valamint a mezopelágikus (nyílttengeri mélységi zóna), mélytengeri és bentikus (fenéklakó) ökoszisztémák működésének megértéséhez. A résztvevők fontosnak tartották továbbá a természet- és ökoszisztéma-alapú megközelítések, valamint a klímaváltozás mérséklését célzó ökoszisztéma-gazdálkodás előmozdítását. Emellett hangsúlyozták a biodiverzitás értékeinek integrálását és a tengeri genetikai erőforrásokból származó előnyök igazságos megosztásának jelentőségét.

A legtöbb vita a nemzeti joghatóságon kívüli területek tengeri biológiai sokféleségének megőrzéséről és fenntartható használatáról szóló ENSZ-megállapodás (BBNJ megállapodás) körül zajlott. Oroszország az erre utaló szövegek törlését szorgalmazta, amelyre válaszul az EU és tagállamai, a hasonló álláspontot képviselő országokkal együtt, kompromisszumos szöveget dolgoztak ki, melyet hosszas egyeztetést követően sikerült csak elfogadni.

A VADON ÉLŐ ÉLŐVILÁG FENNTARTHATÓ HASZNÁLATA

A napirend keretében született határozat arra ösztönzi a részes feleket, hogy a kunming-montreali globális biodiverzitás-megőrzési keretstratégia céljainak és feladatainak megvalósítása során alkalmazzák az IPBES vadon élő fajok fenntartható használatáról szóló tematikus értékelését.

A döntés felkéri a titkárságot más többoldalú környezetvédelmi egyezmények, különösen a CITES és a CMS titkárságai közötti együttműködések erősítésére; globális iránymutatás tervezetének elkészítésére a Részes Felek és mások hozzájárulásával a több vadon élő fajra alkalmazható és többféle gyakorlatot számba vevő fenntartható használatról, a következőkre összpontosítva: inkluzív és részvételen alapuló döntéshozatal; többféle tudásrendszer beépítése és a jogok elismerése; a költségek és hasznok méltányos elosztása.

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKMAI IGÉNYEK, VALAMINT KAPACITÁSÉPÍTÉS ÉS - FEJLESZTÉS ÉS TUDÁSMENEDZSMENT

A csúcstalálkozón sor került a regionális és szubregionális tudományos és szakmai együttműködést támogató központok hálózatának létrehozására, amelyeknek a munkájuk során összegyűjtött információkat az egyezmény honlapján kell közzé tenniük.

Európában négy központot választottak ki, melyek a következők: European Commission Joint Research Centre; International Union for Conservation of Nature Centre for Mediterranean Cooperation; International Union for Conservation of Nature Regional Office for Eastern Europe and Central Asia; Royal Belgian Institute for Natural Sciences. Magyarország a European Commission Joint Research Centre-hez került besorolásra. A találkozón a részes felek arról is döntöttek, hogy az Egyezmény titkársága látja el a globális koordinációs szervezet feladatait, vagyis koordinálja a regionális központok tevékenységét.

Döntés született továbbá a közös kapacitásépítési tevékenységek és programok kidolgozásáról és végrehajtásáról az ENSZ Éghajlat-változási Keretegyezménye (UNFCCC), az ENSZ Elsivatagosodás

Elleni Küzdelemről szóló Egyezménye (UNCCD), valamint a Biológiai sokféleség egyezmény titkárságával.

IDEGENHONOS INVÁZIÓS FAJOK

Az elfogadott határozat üdvözli az IPBES jelentését az idegenhonos inváziós fajokról, beleértve a politikai döntéshozóknak szóló összefoglalót és legfontosabb üzeneteket, és megjegyzi annak jelentőségét a CBD keretében végzett munkára és GBF végrehajtására nézve. Támogatja a mellékletekben szereplő önkéntes iránymutatás elemeit, és sürgeti a feleket, hogy használják ezeket a nemzeti biodiverzitási stratégiák és cselekvési tervek frissítéséhez és végrehajtásához; továbbá megjegyzi, hogy ezek információforrásként szolgálhatnak az inváziós fajokkal kapcsolatos nemzeti és helyi szintű intézkedésekhez. A COP hangsúlyozza, hogy a megfelelő és tartós pénzügyi támogatáshoz és egyéb forrásokhoz való hozzáférés erősíteni fogja és javítja a biológiai inváziók kezelésére irányuló hosszú távú intézkedések hatékonyságát.

BIODIVERZITÁS ÉS EGÉSZSÉG

Többéves tárgyalási folyamat eredményeként a csúcstalálkozó elfogadta a biológiai sokféleség és az egészség globális cselekvési tervet (GAP), amely fontos mérföldkövet jelent a biológiai sokféleség egészségügyi ágazatba történő integrálásában. A GAP célja, hogy az érintett kormányzati hatóságok szorosan együttműködjenek, és összehangolják a biológiai sokféleség és az egészségügy összefüggéseivel kapcsolatos munkájukat.

A GAP számos önkéntes intézkedést foglal magában (általános intézkedéseket, valamint a GBF konkrét céljaihoz kapcsolódó specifikus intézkedéseket), amelyek különböző szinteken – nemzetközi, nemzeti, helyi, több ágazatot átfogó vagy ágazatspecifikus szinten – valósíthatók meg kormányzati szintű ágazatközi együttműködés révén.

A specifikus intézkedések a vadon élő állatok és az ökoszisztémák kezelésére, az egészségügyi ágazatra, valamint más releváns területekre, például a mezőgazdaságra, várostervezésre, vízellátásra és szennyvízkezelésre irányulnak.

SZINTETIKUS BIOLÓGIA

A csúcstalálkozó egyik legvitatottabb szakmai témaköre volt a szintetikus biológia. Az országok rendkívül különböző érdekei és álláspontjai ellenére hosszan tartó tárgyalások után végül sikerült megállapodni a témakör mindkét pillérének megvalósításában. A végső határozat szerint tovább folytatódik a szakmai munka egy teljesen új, felállítandó ad hoc szakértői csoporttal. A csoport munkájának fókuszában áll majd a szintetikus biológia új fejlesztéseinek mind pozitív mind negatív hatásainak felmérése. Ezzel párhuzamosan kidolgozásra kerül egy nemzetközi tanulmány is a pozitív és negatív hatásokról, valamint tovább fog működni az online fórum is, mely mindenki számára elérhető lesz. A másik pillér szerint ki kell dolgozni 2 év alatt egy tematikus cselekvési tervet a kapacitásépítésről, a technológiaátadásról és a tudásmegosztásról a szintetikus biológiával összefüggésben, mivel a fejlődő országokban szinte semmilyen infrastruktúra, laborkapacitás és egyáltalán semmiféle tudás nem áll rendelkezésre ezen technológiákkal kapcsolatban.

NÖVÉNYVILÁG MEGŐRZÉSE

A vonatkozó határozat önkéntes intézkedéseket fogad el a Globális Növényvédelmi Stratégiához, és arra ösztönzi az országokat, hogy: nemzeti jelentéseikbe foglalják bele az önkéntes kiegészítő intézkedések megvalósításának irányába tett előrelépéseket, fontolják meg nemzeti kapcsolattartók kijelölését, és támogassák a botanikus kertek kezdeményezéseit is.

A BIOLÓGIAI SOKFÉLELÉS ÉS A KLÍMAVÁLTOZÁS

A csúcstalálkozón jelentős és határozott előrelépés történt ezen a téren, köszönhetően annak a határozatnak, amely biztosítja, hogy a biológiai sokféleség csökkenése és a klímaváltozás kapcsolata kiemelt helyet kapjon a többi riói egyezmény döntéshozó üléseinek napirendjén. Ez a határozat megerősíti az együttműködést a riói egyezmények és tudományos kormányközi testületek között, kiemelve a szakpolitikai összehangolás és a bevált gyakorlatok megosztásának fontosságát. Külön hangsúlyt helyez továbbá a természet alapú megoldások és az ökoszisztéma alapú megközelítések végrehajtásának felgyorsítására.

A tárgyalások során a résztvevők hangsúlyozták, hogy a biológiai sokféleség csökkenése és az éghajlatváltozás összefüggő válságok, amelyek közös választ igényelnek. Ehhez szükség van a beruházások, a kapacitásépítés, az ökoszisztéma-alapú alkalmazkodás és a természet alapú megoldások szerepének erősítésére, valamint az olyan globális fejlemények figyelembevételére, mint a Párizsi Megállapodás végrehajtásának első globális értékelése.

A konferencia arra is sürgeti az államokat, hogy erősítsék meg az együttműködést a Biológiai sokféleség egyezmény keretében kidolgozott nemzeti biodiverzitás stratégiák és a Párizsi Megállapodáshoz kapcsolódó nemzetileg meghatározott hozzájárulások összehangolásával.

Végül a határozat megteremti az alapot arra, hogy a riói egyezmények közös munkaprogramot indítsanak a jövőben ebben a témában, lehetővé téve a célzottabb és összehangoltabb fellépést.

A BIOLÓGIAI SOKFÉLELÉS EGYEZMÉNY ADMINISZTRATÍV KÉRDÉSEI ÉS KÖLTSÉGVETÉSE

A napirend keretében két külön témakör került megvitatásra: egyrészt az Egyezmény 2025-2026 közötti időszakra szóló alapköltségvetése, másrészt annak az eljárásrendje, hogy a jövőben miként kerüljenek majd kiválasztásra az egyezmény főtítkárai. A COP16 felfüggesztése miatt az adminisztráció és költségvetés tekintetében nem született döntés. Annak érdekében, hogy a titkárság folyamatos működése 2025. január 1. utáni is fenntartható legyen, a határozattervezet elfogadására virtuális formában (írásos szavazás, vagy online egyeztetés) kell sort keríteni, még 2024-ben.

A javasolt költségvetés értelmében Magyarország következő két éves időszakra vonatkozó hozzájárulásának indikatív összege várhatóan 82.999 USA dollár.

AZ ENSZ BIODIVERZITÁS CSÚCSTALÁLKOZÓ LEZÁRÓ ÜLÉSSZAKA

A 2024 novemberében, Caliban rendezett ENSZ Biodiverzitás csúcstalálkozó (CBD COP16) fennmaradt vitás kérdéseinek lezárására 2025. február 25–27. között került sor a FAO székhelyén Rómában.

BIODIVERZITÁS-MEGŐRZÉS FINANSZÍROZÁSA

Intenzív tárgyalásokat követően a Biológiai sokféleség egyezmény részes felei megállapodtak arról, hogy a következő években pontosan milyen menetrendet követnek annak érdekében, hogy a források mozgósítása terén kitűzött célok megvalósuljanak 2030-ig. E célok értelmében a biológiai sokféleség globális finanszírozási hiányát világszinten 2030-ig meg kell szüntetni és legalább évi 200 milliárd dollárt kell mozgósítani, beleértve 2025-ig évi 20 milliárd dollár nemzetközi forrásbevonást, amely 2030-ra évi 30 milliárd dollárra emelkedik.

A Rómában jóváhagyott, 2025-2030 közötti időszakra szóló forrás-mozgósítási stratégia előírja, hogy az élővilág és az ökoszisztémák megőrzését különböző típusú forrásokból kell finanszírozni, beleértve például az állami, a magánszektor és a filantrópia által biztosított forrásokat, illetve egyéb innovatív pénzügyi mechanizmusokat is.

A döntés értelmében a gazdaságilag fejlett országoknak növelniük kell a hozzájárulásukat a globális biodiverzitás-megőrzési alapba (GBF Fund). Az egyezmény 21. és 39. cikkeinek megfelelő végrehajtása, valamint a biológiai sokféleség globális finanszírozási hiányosságainak megszüntetése céljából dönteni kell majd arról, hogy 2030-tól a CBD-nek mi legyen az állandó finanszírozási mechanizmusa, hiszen a GEF az egyezmény megszületése óta csupán ideiglenes finanszírozó szervként működik, amelyet számos kritika ért. A biodiverzitás-megőrzésre szánt források mozgósításának javítása és a biológiai sokféleség globális finanszírozási hiányosságának felszámolása érdekében most elinduló nemzetközi folyamat alapján:

- a 2026-ban a COP17-nek meg kell határoznia a szükséges intézményi struktúra kritériumait, majd
- 2028-ban a COP18 fogja kiértékelni a GEF keretében létrehozott GBF Fund működését és sikerességét. Emellett dönteni fog a nemzetközi finanszírozási rendszerről, vagyis, hogy szükség van-e egy teljesen új nemzetközi finanszírozási alap létrehozására, amelyért sok fejlődő ország lobbizik, azonban mások szerint felesleges volna.

A GLOBÁLIS BIODIVERZITÁS-MEGŐRZÉSI KERETSTRATÉGIA VÉGREHAJTÁSA ÉS NYOMON KÖVETÉSE

A COP16 lezáró ülészakán született döntés a 2022-ben elfogadott künming-montreali globális biodiverzitás-megőrzési keretstratégia (K-M GBF) 23 célja és 4 fő célkitűzése tekintetében megtörtént az előrehaladás mérését biztosító nemzetközi monitoring rendszer frissítéseinek jóváhagyása. Ennek keretében a részes felek elfogadták a kötelező, ún. fő indikátorok és bináris indikátorok technikai frissítéseit, valamint tudomásul vették az önkéntesen használható komponens és kiegészítő indikátorokat, amelyekről a nemzeti körülményektől és prioritásoktól függően szükséges jelenteni. Egyes esetekben, így például a biodiverzitásra káros ösztönzőkkel kapcsolatos indikátorok tekintetében tovább folytatódik a nemzetközi módszertan finomítása.

Döntés született arról, hogy hogyan fog történni a globális biodiverzitás-megőrzési stratégia végrehajtása terén elért kollektív előrehaladás értékelése és felülvizsgálata, melyre a COP17-en és COP19-en fog sor kerülni. A részes felek jóváhagyták a nemzeti jelentés sablonját, amelyet a soron következő, 2026. február 28-ig, majd utána 2029. júniusig benyújtandó jelentéshez is használni szükséges. Egyszerűsített sablon/ürlap lett elfogadva a nem állami szereplők – beleértve a fiatalok, a nők, az őslakos népek és a helyi közösségek, a civil társadalom, a magánszektor és az önkormányzatok – biodiverzitás-megőrzés tekintetében vállalt kötelezettségeinek nyilvánosságra hozataláról, amely hamarosan felhasználóbarát módon is elérhető lesz az interneten. A globális biodiverzitás-megőrzési stratégia megvalósulásáról szóló világszintű jelentés a következő csúcsig fog elkészülni egy e célra kijelölt szakértői testület szakmai támogatásával.

A CALI ALAP MŰKÖDÉSÉNEK ELINDÍTÁSA:

A római ülés keretében hivatalosan is elindult a genetikai erőforrásokhoz kapcsolódó digitális szekvenciainformációk felhasználásából származó előnyök igazságos és méltányos megosztását szolgáló pénzügyi alap – vagyis a 2022. októberben létrehozott ún. Cali Alap – működése. Ez a magánszektorból származó finanszírozás mozgósításával új korszakot nyit a biológiai sokféleség megőrzésének támogatása terén. A természetben található genetikai erőforrásokból származó genetikai adatokat kereskedelmi célokra felhasználó vállalatoktól ugyanis mostantól elvárják, hogy nyereségük 1%-át vagy bevételük 0,1%-át – méretüktől függően – befizessék a Cali Alapba. A befizetett hozzájárulásokat a Biológiai sokféleség egyezmény, illetve a globális biodiverzitás-megőrzési keretstratégia végrehajtására fordítják a gazdaságilag fejlődő országokban, illetve a befolyt összeg legalább 50 százalékát az őslakos népek és helyi közösségek számára kell elkülöníteni, ezzel is elismerve a biológiai sokféleség megőrzésében betöltött szerepüket.

A BIOLÓGIAI SOKFÉLESEG EGYEZMÉNY FŐTITKÁRI POZÍCIÓJÁNAK BETÖLTÉSE

Az egyezmény főtitkára 2024. július 1-je óta Astrid Schomaker, mandátuma 2 éves időtartamra szól és egyszer újítható meg a teljesítményének értékelése alapján. A részes felek döntése értelmében az egyezmény operatív működését segítő bürónak – melynek a következő két évben magyar tagja is van – ebben a folyamatban továbbra is szerepe lesz.

A CARTAGENA JEGYZŐKÖNYV DÖNTÉSHOZÓ ÜLÉSE – CP MOP11

A biológiai biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyv 11. döntéshozó ülése kifejezetten sikeres volt, hiszen minden egyes döntés összhangban volt az Európai Unió és tagállamainak álláspontjával, amely a sikeres tárgyalások és a rengeteg outreach-nek és bilaterális egyeztetésnek volt köszönhető. Utólag többen meg is jegyezték, hogy ennyi háttéregyeztetést egyetlen elnökség sem bonyolított le a témában. Az alábbi témákban született döntés:

A Megfelelési Bizottság jelentésével és a „Figyelmeztetéssel (Caution)”, valamint az új génkezelési

technikák nemzetközi kezelésével kapcsolatban a döntéshozó ülés figyelmeztetésben részesített három országot (Belize, Líbia és Pápua Új Guinea), akik nem feleltek meg nemzetközi kötelezettségeiknek. Ilyen még egyetlen döntéshozó ülésen sem történt. Az új génkezelési technikákkal kapcsolatban hosszas, csak 15 ország részvételével zajló kiscsoportos tárgyalásokat követően a döntéshozó ülés arra jutott, hogy a következő két évben fel kell mérni, hogy milyen jogszabályok, nemzeti útmutatók vannak érvényben ezen termékek és szervezetek alkalmazására. Az információk alapján a következő döntéshozó ülés fog arról dönteni, hogy ezen információknak milyen hatása van a nemzetközi egyezményen történő megfelelésre.

A Cartagena Jegyzőkönyvvel kapcsolatos pénzügyi mechanizmusok terén kialakított határozat kifejezetten különböző érdekek ütközését követően végül kimondta, hogy a GEF-nek meg kell vizsgálnia a relevanciáját egy külön, a biológiai biztonságnak szánt finansziális ablak létrehozását. A pénzügyi források terén meghatározta azon témákat, amelyekben a források lehívhatóak lesznek a következő két évben a fejlődő országok számára.

A BCH (biosafety clearing house) – a nemzetközi szabályozás online adatbázisa – további fejlesztéséről is megszületett a döntés, amelynek keretében a nemzeti online adatbázisok fejlesztésére is sor fog kerülni.

A kockázatértékelés és kockázatkezelés témakörében az afrikai országok hirtelen álláspont változása miatt az élő, módosított halakkal kapcsolatos útmutató nem fog elkészülni a következő két évben, hanem az országoknak be kell majd nyújtaniuk a számukra fontos szükségleteket és témaköröket, amelyekben kockázatértékelést szeretnének látni. Ezeket a prioritásokat egy szakértői munkacsoport fogja majd megvizsgálni és döntésre előterjeszteni a következő SBSTTA-ra és MOP-ra. A gene drive szervezetekkel kapcsolatos új kockázatértékelési útmutatót használatra ajánlja az ülés, és a használatból származó tapasztalatok megosztására hívja fel az országok figyelmét.

Az élő, módosított szervezetek kimutatásáról és azonosításáról szóló témakörben a „nem engedélyezett” szervezetek használata, és az erre való hivatkozás kapcsán külön csoport összehívását kezdeményezte az Európai Unió, hogy megtaláljuk a megfelelő megoldást. A végső határozat szerint az országoknak be kell nyújtaniuk, és elérhetővé kell tenniük az új, kimutatási és azonosítási fejlesztéseket, valamint a nem engedélyezett szervezetekre vonatkozó kimutatási és azonosítási módszereket is. Ezen felül a határozat felszólítja az országokat, hogy nyújtsanak támogatást a fejlődő országok kapacitás-bővítésére.

Az élő, módosított szervezetek társadalmi és gazdasági szempontjait tekintve a végső határozat bátorítja az országokat az önkéntes útmutató használatára és a tapasztalatok megosztására.

A kártérítésről és jogorvoslatról szóló Nagoja - Kuala Lumpur Kiegészítő Jegyzőkönyvről szóló határozat sürgeti a részes feleket a kiegészítő jegyzőkönyvhöz való csatlakozáshoz, valamint mind a ratifikáció mind a végrehajtás terén kapacitásbővítésre és figyelemfelhívásra, társadalmi tájékoztatásra szólítja fel a feleket.

A NAGOJAI JEGYZŐKÖNYV DÖNTÉSHOZÓ ÜLÉSE – NP MOP5

A Nagojai Jegyzőkönyv a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférést és hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztását szabályozza. A döntéshozó ülés az előzetes elképzeléseknek megfelelően alakult, döntések a végrehajtás előmozdítását célozták meg és nagyobb viták nélkül zajlottak.

A Nagojai Jegyzőkönyv döntéshozó ülése (MOP5) kisebb módosításokkal elfogadta a megfelelőségi bizottság javaslatait. Ez a döntés jelentősen hozzájárul a Jegyzőkönyv helyes végrehajtásához.

Kiemelt jelentőségű a kapacitásépítésre vonatkozó döntés, amely nagyban meghatározza milyen minőségben képesek az országok végrehajtani a Jegyzőkönyv előírásaiból adódó kötelezettségeiket. Az ún. hozzáférési és haszonmegosztási online információs rendszer (clearing house mechanism) fontos szereppel bír a genetikai erőforrás felhasználói számára. Itt tudják a genetikai erőforrások felhasználói (cégek, kutatóintézetek, stb.) kikeresni, hogy melyik országban milyen szabályok vonatkoznak a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésre. Sok országnak azonban segítségre van szüksége a rendszer használatához, amelyet a MOP5 döntés kezelni kíván.

A Nagojai Jegyzőkönyv hatékonyságának értékelésére és felülvizsgálatára a következő döntéshozó ülésen fog sor kerülni, amelynek szakmai megalapozására a mostani ülésen került sor. Döntés született továbbá arról, hogy a Nagojai Jegyzőkönyv végrehajtásának milyen módon szükséges hozzájárulnia a kunming-montreali globális biodiverzitás-megőrzési keretstratégia megvalósításához.

Két napirendi pont – a speciális nemzetközi hozzáférési és haszonmegosztási eszközök és a globális többoldalú haszonmegosztási mechanizmus – kapcsán a döntéshozatal elhalasztására került sor.

Készítették: az Agrárminisztérium Biodiverzitás- és Génmegőrzési Főosztályának és a Természetmegőrzési Főosztályának munkatársai